

УДК 378.147.31

Хижняк Інна Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету підготовки вчителів початкових класів
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ
Донецької області, Україна
inngen@mail.ru

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОЇ ЛІНГВОМЕТОДИКИ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розкриваються філософсько-методологічні підходи до формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі їхньої лінгвометодичної підготовки. На основі методології педагогіки і з урахуванням специфіки фахової лінгвометодичної освіти вчителя початкової школи автор виокремлює основні методологічні засади та описує технологію їх реалізації в навчально-виховному процесі сучасного ВНЗ. До таких засад віднесено компетентнісний, особистісно-діяльнісний, системно-синергетичний, соціокультурний, ресурсний та технологічний підходи. У межах особистісно-діялісного підходу розглядаються герменевтичний, прагматичний та акмеологічний компоненти, а соціокультурний підхід включає аксіологічний складник.

Ключові слова: методологія; електронна лінгвометодика; лінгводидактична компетентність; учитель початкових класів; фахова лінгвометодична освіта; ВНЗ.

ВСТУП

На початку XXI століття в Україні значно активізувалося виготовлення й використання електронних навчальних засобів, зокрема і з електронної лінгвометодики. Розробці й випуску цих електронних продуктів передувало створення міцного законодавчого й нормативного підґрунтя: Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (№ 75/98-ВР від 04. 02. 1998 р.), Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (№ 537-V від 09. 01. 2007 р.), Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010» (2005 р.), накази МОН України «Про проведення педагогічного експерименту щодо навчання майбутніх вчителів та вчителів інформаційно-комунікаційним технологіям» (№ 693 від 06. 12. 2005), «Про План заходів щодо створення та впровадження електронного навчального контенту» (№ 302 від 01. 04. 2011), «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» (№ 1060 від 01. 10. 2012 р.) та ін.

Постановка проблеми. У результаті за перше десятиліття в Україні вже напрацьовано значну кількість засобів електронної лінгвометодики для загальноосвітньої школи, для її початкової ланки, а для ВНЗ ці видання обмежуються переважно електронними словниками, сайтами і веб-ресурсами з української мови, електронні видання з методики навчання української мови для ВНЗ на сьогодні практично відсутні. Усе це обумовлює потребу більш докладного аналізу наявних зразків електронних лінгвометодичних видань, укладання міцного теоретичного підґрунтя для підвищення якості й відповідності продуктів електронної лінгвометодики основним методологічним засадам сучасної освіти, інтенсифікації розвитку цієї перспективної галузі методичної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі теоретичним проблемам комп'ютерної (електронної) лінгводидактики присвячено низку наукових досліджень, у яких так чи інакше розглядаються питання її філософсько-методологічних засад.

Так, для електронної лінгвометодики, на справедливу думку В. Бадер, стрижневими є методологічні положення вітчизняних й російських філософів, педагогів, психологів з теорії пізнання, про особистісний і системний підходи в межах цього процесу, роль діяльності в усебічному розвитку особистості; психолого-педагогічні концепції засвоювання знань і дидактичні аспекти комп'ютеризації навчального процесу; основні положення теорії активізації пізнавальної діяльності; теоретико-прикладні основи розробки електронних підручників, посібників; наукові підходи до проектування педагогічних програмних засобів і використання гіпертекстових технологій для їх створення [1].

Дослідження М. Бовтенко з комп'ютерної лінгводидактики у навчанні іноземної мови містить порівняльний аналіз філософського підґрунтя традиційної освіти й інноваційної із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, проте окремо методологічні засади комп'ютерної лінгводидактики не висвітлює [2]. У праці О. Гарцова з електронної лінгводидактики щодо навчання російської мови як другої висвітлено важливість визначення методологічного підґрунтя електронної лінгводидактики і вказано на такі комплексні методологічні підходи до навчання мови електронними засобами: лінгвістичні (структурний, лексичний, соціокультурний); дидактичні (особисто-орієнтований, дедуктивний), психологічні (глобальний, гуманістичний, когнітивний, біхевіоризм); інтегровані (комунікативно-діяльнісний, особистісно-діяльнісний) [5].

Розглядаючи застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземної мови, І. Костікова, Л. Морська та ін. як філософсько-методологічні засади цього процесу з незначними розбіжностями вказують системний, особистісний, діяльнісний, компетентнісний, комунікативний, інформаційний, синергетичний, етнопедагогічний, культурологічний, інтегрований підходи [8; 11].

Відтак на сьогодні загалом окреслено філософсько-методологічні підходи до навчання мови, що закономірно наслідують загальну педагогічну методологію. Разом із тим досліджень, присвячених визначенню філософсько-методологічного підґрунтя електронної лінгвометодики у підготовці вчителя початкової школи, яке має свої специфічні особливості, нині недостатньо, що обумовлює потребу системного наукового розгляду цього питання.

Мета статті. Із філософсько-методологічних позицій визначити провідні підходи до застосування засобів електронної лінгвометодики в процесі підготовки вчителів початкової школи, розкрити механізми їх реалізації в освітній практиці ВНЗ.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Задля досягнення мети дослідження було застосовано такі методи: теоретичний аналіз і синтез науково-методичних джерел у розрізі визначення філософсько-методологічних засад педагогіки, лінгводидактики, електронної лінгводидактики; дослідження й узагальнення ознак електронних лінгвометодичних видань, лінгвометодичних ресурсів для ВНЗ; системний аналіз міждисциплінарної сутності філософсько-методологічних засад електронної лінгвометодики; порівняння й інтерпретація результатів теоретичного пошуку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Електронна лінгвометодика є інноваційною галуззю сучасної лінгвометодичної науки, що виникла як результат всеохоплюючої інформатизації навчально-

розвивального середовища в освітніх закладах. І хоча наразі термін «електронна лінгвометодика» не належить до широко вживаних у наукових колах (більшою популярністю користуються терміни «комп'ютерна лінгводидактика» й «електронна лінгводидактика»), саме він найповніше відображає сутність позначуваного поняття: теорія й методика розроблення та застосування електронних засобів навчання мови, — тоді як «електронна лінгводидактика» відбиває лише теоретичні аспекти цього процесу, а «комп'ютерна лінгводидактика» — теоретичні аспекти навчання мови тільки за допомогою комп'ютера.

Узагальнюючи філософсько-соціальні й методологічні тенденції сучасної методики навчання української мови у вищій педагогічній школі, Н. Остапенко цілком обґрунтовано поділяє їх на дві групи: загальнопедагогічні (фундаменталізація, гуманізація, гуманітаризація, демократизація й екологізація освіти) і специфічні (системність, ресурсність, синергетичність, аксіологічність, компетентнісність та ін.) [12]. Застосування засобів електронної лінгвометодики в навчальній практиці відбиває реалізацію методологічних засад обох груп, проте, якщо загальнопедагогічні тенденції спільні для викладання різних навчальних дисциплін й усього освітнього процесу загалом, то специфічні мають більш вузько відображати характерні риси лінгвометодичної підготовки вчителя, зокрема для початкової школи.

Узагальнюючи погляди різних науковців щодо науково-теоретичного підґрунтя як суто лінгвометодики, так і електронних засобів її навчання, серед *специфічних* освітніх тенденцій, що наразі найбільше позначаються на фаховій підготовці вчителя початкової школи, Вважаємо за потрібне виділити такі методологічно-засадничі напрями.

1. **Компетентнісний** напрям, який забезпечує аксіологічні, мотиваційні, рефлексивні, когнітивні, операційно-технологічні результати навчання й передбачає засвоєння знань і формування вмій, навичок, досвіду й оцінного (критичного) ставлення особистості до дійсності [12]. У лінгвометодичній підготовці сучасних фахівців початкової освіти компетентнісний підхід пронизує увесь процес професійного становлення і найбільше виявляється в його результатах: загальній професійно-педагогічній компетентності вчителя початкової школи і її провідному складнику — лінгводидактичній компетентності.

Компетентнісна освітня парадигма від 90-х років минулого століття впевнено панує в Європі, спираючись на провідні положення Болонської угоди (1999 р.), а від 2005 року її активно запроваджують і в освітню систему України. Утім Н. Остапенко та інші науковці слушно зауважують, що у вітчизняному освітньому просторі ідея запровадження компетентнісної освіти не є цілком новою, оскільки освоєння ефективних способів діяльності, розвиток творчих здібностей особистості та ін. здавна обговорювалися відомими українськими педагогами. На сьогодні компетентнісну парадигму розвитку освіти України широко презентовано і в директивних і концептуальних документах, і в наукових розвідках вітчизняних педагогів, отже, компетентнісний підхід до навчання став освітянською реалією. З огляду на це кожен студент факультету підготовки вчителів початкових класів має чітко уявляти собі кінцеві результати свого навчання у ВНЗ як перелік фахових компетентностей, які слід опанувати, і глибоко усвідомлювати важливе місце серед них лінгводидактичної компетентності. Це дозволить йому мотивовано й із сучасних позицій підійти до опанування лінгвістичних і лінгвометодичних дисциплін і в майбутньому ефективно вибудувати власну лінгвометодичну діяльність у початковій школі, вагому частину якої на сьогодні становлять інноваційні тенденції.

У лінгвометодичній діяльності викладача вищого навчального закладу орієнтування в основних положеннях компетентнісного підходу в освіті, опора на

тлумачення і знання складників професійно-педагогічної й лінгводидактичної компетентностей випускника педагогічного ВНЗ служать підґрунтям для побудови лінгвометодичних систем, інтегрованих курсів навчання тощо.

2. **Особистісно-діяльнісний** напрям, спрямований на організацію в процесі лінгвометодичної підготовки активної діяльності кожного студента шляхом урахування його особистісних рис і якостей, їх розвитку, посилення мотивації фахового зростання та ін. У результаті має відбуватися мотивований та ініціативний лінгвометодичний саморозвиток у процесі комплексного опанування конструктів лінгводидактичної компетентності.

Витоки особистісних освітніх технологій містяться у двох діаметрально протилежних стратегіях функціонування систем освіти: стратегії формування і стратегії розвитку. Основою стратегії формування виступає педагогічне втручання ззовні у внутрішній світ молодого людини, нав'язування їй вироблених суспільством способів діяльності, оцінок. Натомість стратегія розвитку передбачає якомога більше задіявання в процес навчання особистісного потенціалу студента, його самоактуалізацію, і виражається в особистісно-орієнтованих технологіях навчання. У центрі особистісно-орієнтованої парадигми вищої освіти — особистість студента, його потреби, мотиви діяльності, відпрацювання власного педагогічного стилю та ін. В. Шулдик зауважує надзвичайну роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у індивідуалізації навчання, адже вони дозволяють вибудувати гнучку систему фахової педагогічної підготовки, максимально наблизити її до потреб і здібностей особистості [18]. У системі лінгвометодичної підготовки цю роль перебирають на себе засоби електронної лінгвометодики.

У методологічному смислі особистісно-діяльнісний підхід до лінгвометодичної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти засобами електронної лінгвометодики ґрунтується на декількох філософсько-педагогічних течіях, спрямованих на розвиток особистісних якостей і здібностей, фахове становлення: педагогічному прагматизмі, педагогічній герменевтиці, педагогічній акмеології.

Педагогічний прагматизм — течія реформаторської педагогіки, започаткована Дж. Дьюї, що, серед іншого, передбачала навчання через діяльність, практичну працю, ґрунтовану на посиленні мотивації навчання, розвитку допитливості учнів та ін. Наразі новітня течія на основі педагогічного прагматизму — неопрагматизм є основною методологічною підвалиною фахової підготовки вчителів у зарубіжних країнах. Як зазначає Н. Залізник, «освіта на засадах неопрагматизму є безперервним процесом набуття досвіду, зважаючи на світ, що постійно змінюється, та на розвиток особистості учня, що не повинен перериватися. Зважаючи на це, підготовка майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності в педагогічних закладах США здійснюється на засадничих принципах неопрагматизму, щоб давати належну підготовку майбутнім учителям, які були б готові до самостійного виконання таких ролей на своєму педагогічному шляху в умовах ринкового суспільства» [7, с. 270].

Задля реалізації цього підходу в практиці лінгвометодичної освіти, реалізованої засобами електронної лінгвометодики, слід спонукати студентів факультету підготовки вчителів початкових класів до активної лінгвометодичної діяльності в комплексі усіх її складників й інноваційної лінгвометодичної діяльності, ставлячи перед ними відповідний комплекс завдань, націлюючи на постійну різноаспектну лінгвометодичну діяльність.

Окрім цього, важливим напрямом дії прагматичного підходу в інноваційній лінгвометодичній підготовці майбутніх учителів є забезпечення на заняттях різних організаційних форм активного міжособистісного спілкування в студентському середовищі, між викладачами й студентами, між студентами і молодшими школярами

щодо позитивних і негативних наслідків застосування того чи іншого електронного навчального засобу, вимог до нього, критеріїв визначення якості, методів і прийомів використання під час педагогічної практики та ін. Попри це, доцільно спонукати студентів до ініціативної мовленнєвої комунікації інноваційно-лінгвометодичної тематики з учителями початкової школи й адміністрацією загальноосвітніх навчальних закладів тощо. Такі комунікативні акти не лише дозволять діагностувати сформованість різних конструктів лінгводидактичної компетентності кожного студента, але й засвідчать загальний рівень її опанування, типові недоліки та вади цього особистісного утворення майбутнього вчителя початкових класів.

Вагомим складником особистісно-діяльнісного підходу до викладання методики навчання мови засобами електронної лінгвометодики виступає і герменевтико-педагогічний. У центрі герменевтичного вчення перебуває проблема розуміння, що має унікальне значення для педагогіки, оскільки стосується інтересів усіх учасників педагогічного процесу і реалізується на різних рівнях: від соціального замовлення освіти до конкретного методичного прийому [17, с. 209].

Сучасні науковці (Н. Мараховська, В. Шовковий та ін.) довели, що педагогічна герменевтика має широкі перспективи у процесі підготовки фахівців. Згідно з педагогіко-герменевтичним підходом, значущість має не лише високохудожній літературний текст, а й текст лекції, пояснення нового матеріалу, схеми, таблиці, моделі, які широко використовуються у процесі підготовки фахівців відповідного профілю; опанування герменевтичного методу для педагога є яскравим показником розвитку власних здібностей до розуміння, що становить серйозну інтелектуальну працю і психологічну напругу викладача, оскільки воно можливе лише за умов співпереживання й ідентифікації; такий підхід підвищує ефективність педагогічної діяльності, оскільки формує тонкий апарат диференційованого сприйняття викладачем кожного студента й розвиває його педагогічну активність у подоланні ситуацій непорозуміння [9; 17].

Н. Мараховська влучно характеризує особистісну спрямованість педагогічної герменевтики: «Якщо герменевтика — наука про тлумачення текстів, творів, а людина є витвором природи, тоді моделювання й інтерпретацію процесу формування особистості, зокрема її професійної ідентичності, можна представити як сукупність і взаємодію знакових, поведінкових та ігрових дискурсів. Завданням викладача, який застосовує герменевтичний метод, є підбір і створення згаданих дискурсів і їх трансформація у процес формування професійної ідентичності майбутніх учителів» [9, с. 173].

Крім того, в одному з тлумачень герменевтичний підхід — важливий ресурс формування мовної особистості, яка володіє здатністю викладати свої думки в усній чи письмовій формі, що становить неабияку значущість для майбутнього вчителя початкової школи, який прагне постійно розвиватися й формувати у власних учнів мовну й мовленнєву компетентності за допомогою сучасних і найбільш зрозумілих їм засобів.

Тож, реалізуючи герменевтичний підхід під час застосування електронних навчальних засобів у лінгвометодичній підготовці майбутніх учителів початкових класів, викладач має моделювати всі сфери їхньої подальшої професійної діяльності, заохочуючи студентів до опанування різних способів мислення, активної участі в проектуванні й удосконаленні фахової діяльності в початковій освіті. До того ж результати якісної реалізації особистісно-діяльнісного підходу до лінгвометодичної освіти майбутніх учителів мають відбиватися й у сформованості акмеологічного конструкта їхньої лінгвометодичної компетентності. І в цьому зв'язку на перший план виходять здобутки педагогічної акмеології у вищій школі, яку В. Вакуленко визначає

як інтегровану науку про освітнє мистецтво, у якому основні суб'єкти освітнього процесу є суб'єктами міжособистісної комунікації й духовного спілкування, опосередкованого змістом і засобами освіти[3, с. 125].

Відтак акмеологія вищої лінгвометодичної освіти має спиратися на технології й техніки розвитку особистості студентів, запроваджувані за допомогою постійного міжособистісного спілкування викладача зі студентами, студентів між собою, з учителями початкової школи і т. д. У процесі подібних міжособистісних комунікативних актів загальнодуховної, загальноінтелектуальної й фахової тематики має відбуватися стимулювання лінгвометодичного потенціалу, підвищення мотивації до опанування лінгвометодичних дисциплін і їх інноваційних розділів про методичні особливості застосування засобів електронної лінгвометодики, мотивації до постійного фахового й особистісного зростання за допомогою застосування цих засобів у самоосвіті й саморозвитку.

Отже, зважаючи на те, що педагогічний прагматизм, педагогічна герменевтика та педагогічна акмеологія передбачають дослідження особистісних якостей студентів, їхній розвиток через практичну фахову діяльність, ці освітні тенденції доцільно реалізувати в руслі особистісно-діяльнісного підходу до застосування засобів електронної лінгвометодики у педагогічному ВНЗ. За цих умов особистісно-діяльнісний підхід до формування лінгводидактичної компетентності майбутніх фахівців засобами електронної лінгвометодики вимагає:

- посиленої мотивації як фахового зростання, так і активного застосування в цьому процесі засобів електронної лінгвометодики;
- багаторазової різноаспектної перевірки навчальних лінгвометодичних текстів, пропонованих студентам;
- подання значної кількості практичних завдань до кожної теми кожного лінгвометодичного курсу, що охоплюють різні аспекти застосування електронних засобів навчання мови й мовлення в практиці початкового навчання;
- діагностичних досліджень особистісних лінгвометодичних якостей студентів, вихідного та поточного рівня розвитку їхньої лінгводидактичної компетентності й лінгвометодичної культури;
- організації рефлексії на аудиторних лінгвометодичних заняттях й стимулюванні саморефлексії студентів під час виконання самостійних та індивідуальних завдань за допомогою засобів електронної лінгвометодики тощо.

3. **Системно-синергетичний** напрям, що передбачає відпрацювання в майбутнього педагога вміння організовувати спільну роботу всіх навчально-розвивальних систем уроку та зорієнтований на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності учня й учителя, у якій мета, зміст, форми і методи взаємозумовлені. Згідно з вимогами системно-синергетичного підходу лінгвометодична освіта майбутнього вчителя початкових класів має становити собою систему взаємопов'язаних компонентів, кожен із яких відіграє важливу роль у становленні його лінгвометодичної компетентності.

Системно-синергетична парадигма організації освітнього процесу у ВНЗ вимагає поєднання в ефективній взаємодії різних його систем, зокрема таких розвивально-виховних середовищ аудиторного лінгвометодичного заняття, що становлять окремі підсистеми в його межах:

- *лінгвістична (лінгвометодична)* — складається з науково-навчального матеріалу відповідної галузі науки, принципів його структурування й відбору

до кожного заняття, обсягу й логіки викладу, змістових і логічних взаємозв'язків різних частин навчального матеріалу тощо;

- *методична* — утворюється за допомогою відбору, продумування, реалізації та взаємозв'язку різних методів і прийомів подання частин навчального матеріалу на всіх етапах лінгвометодичного заняття, відповідність структури і композиції заняття, обраної організаційної форми його проведення навчальним і розвивальним завданням, закладеним у навчальній та робочій програмах з курсу і т. ін.;
- *комунікативна* система лінгвометодичного заняття, що так само становить складне багатокомпонентне утворення з такими складниками: *мовленнєвий* (необхідність зразкового українськомовного впливу на студентів та стимулювання їхньої активної мовленнєвої діяльності в ході заняття), *інтерактивний* (постійні інтеракції, демократичний стиль проведення заняття, застосування інтерактивних та кооперативних форм роботи і т. ін.), *емпатійний* (спрямовує викладача на використання резервів педагогічної емпатії під час спілкування зі студентами на занятті, гнучкість у виборі педагогічних стратегій залежно від їхньої реакції чи ступеня обізнаності з темою чи іншою лінгвометодичною темою, з'ясування особистого ставлення до певної інтерпретації навчального матеріалу тощо) — і позначає необхідність безперервного комунікативного процесу у вигляді лінгвометодичних рецепцій та інтеракцій на кожному навчальному занятті незалежно від його форми та типу;
- *інформаційно-комунікаційна* система лінгвометодичного заняття, що складається з навчально-інформаційного наповнення, міжпредметних та міжрівневих зв'язків, реалізованих на ньому, додаткових відомостей із методики викладання дисципліни; методики застосування технічних засобів навчання, що їх студенти отримують зі спостереження за викладацькою діяльністю педагога, за принципами роботи з інформацією на навчальному занятті тощо; технічних засобів, застосовуваних на ньому та ін. На сьогодні необхідність проведення кожного заняття із використанням інформаційно-комунікаційного інструментарію та засобів електронної лінгвометодики вже не викликає сумнівів, тож, викладач має продумувати складники цього середовища, умови їх якісної роботи, місце, обсяг введення в заняття й використання на ньому та ін.
- *акмеологічна*, яка виражається в постійній мотивації якісного опанування лінгвометодики шляхом ілюстрації студентам важливості вивчення кожного розділу і теми, їх практичної значущості, місця в загальній системі лінгводидактичної компетентності і фахової спроможності, спонуканні до самостійного поглиблення знань, умінь і навичок із теми; висвітленні на кожному занятті цих аспектів вивчення теми, а також поданні шляхів та необхідних матеріалів для самоосвіти та саморозвитку студентів.

Крім того, за результатами лінгвометодичних досліджень І. Костікової, Л. Морської, Н. Остапенко та ін. синергетичний підхід до лінгвометодичної освіти реалізується в таких *чинниках* навчально-розвивального процесу: залучення студента до пошукової і дослідницької діяльності на занятті через індивідуалізацію навчання; установка на педагогічну співпрацю з використанням діалогових і полілогових моделей спілкування, багатих на імпровізації і багатоваріантність результатів пошуку; орієнтація не лише на результати, а й на сам процес досягнення цього результату навчання; реалізація принципу людиноцентризму, створення оптимальних умов для забезпечення успіху кожного в навчанні; гнучкість навчального середовища як щодо

часу, так і щодо місця проведення занять; різноманітність методів оцінювання навчальних досягнень студентів та ін. [8; 11; 12].

В. Андрущенко, Г. Дідук-Ступ'як, В. Лутай та ін. уточнюють вживану термінологію щодо поняття «синергетичний підхід» слушно зауважуючи, що «...для аналізу педагогічної дійсності найбільш доцільно застосовувати системно-синергетичний аспект, оскільки сучасне мислення — це системно-синергетичне мислення, а один із сучасних методологічних способів аналізу дійсності — це системно-синергетичний» [6]. На необхідності застосування специфічного типу мислення — парадоксального (багатозначного, поліфонічного, синергетичного) — для організації педагогічного процесу на засадах системно-синергетичного підходу наголошує також О. Вознюк, додаючи, що саме рівень мовного розвитку людини регламентує ступінь розвитку та тип її мислення [3, с. 76–79].

Відтак для майбутнього учителя мови початкової школи системно-синергетичний підхід до організації інноваційного лінгвометодичного процесу із застосуванням засобів електронної лінгвометодики є, безумовно, необхідним, значущим і вимагає відповідної комплексної роботи викладачів лінгвістичних, лінгвометодичних та інформатичних дисциплін ВНЗ.

4. **Соціокультурний** напрям полягає у відпрацюванні в майбутнього вчителя лінгвометодичної культури, зокрема й засобами електронної лінгвометодики, адже поряд з іншими вимогами до лінгвометодичного фахового становлення вчителя початкової школи сучасне суспільство потребує його ґрунтовної соціокультурної підготовки, яка в подальшому забезпечить, по-перше, його власну професійну адаптацію, конкурентоспроможність, фахову самореалізацію, по-друге, — сприятиме практичному втіленню соціокультурної змістової лінії навчання мови й мовлення в плані урізноманітнення форм і засобів професійного спілкування, по-третє, стане підвалиною відпрацювання соціокультурної компетентності його майбутніх учнів.

Соціокультурний підхід до лінгвометодичної підготовки вчителя початкової школи ґрунтується на теоретичних засадах педагогічної аксіології, яку В. Сластьонін визначив як галузь педагогічного знання, що розглядає освітні цінності з позиції самоцінності людини і здійснює ціннісні підходи до освіти на основі визнання цінності самої освіти [14, с. 9]. Центральним поняттям в аксіології є поняття цінності, що характеризує соціокультурне значення явищ дійсності, включених у ціннісні відношення. Тож і сутність аксіологічного підходу до підготовки спеціаліста полягає в орієнтації професійної освіти на формування в студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають їхнє ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як людини і фахівця.

Проводячи теоретичний аналіз підготовки вчителя сучасної початкової школи, О. Побірченко серед ціннісних вимог суспільства до цього процесу виокремлює такі: формування вчителя з інноваційним типом мислення, культури й поведінки; становлення особистості вчителя, яка «характеризується моральною і громадянською стійкістю, патріотизмом, здатна залишатися самостійним і свідомо діючим індивідом у багатоманітному переплетінні зв'язків та впливів інформаційних потоків»; коригування педагогічної культури майбутнього вчителя відповідно до соціокультурних умов сучасності [13].

Набагато вагомніше значення має соціокультурний підхід для опанування лінгвістичних дисциплін, адже соціокультурна і лінгвістична компетентності особистості тісно взаємопов'язані. Наприклад, у «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» для реалізації комунікативних намірів навчання виділяють у структурі комунікативної компетентності лінгвістичні, соціолінгвістичні, прагматичні компоненти; у проекті «Концепції мовної освіти України» зазначено, що

соціокультурна змістова лінія є інтегративною, передбачає зв'язок навчання мови й мовлення з формуванням соціокультурної компетентності, що забезпечує єдність змісту і форми спілкування, визначає сферу відношень, орієнтовну тематику текстів, теми висловлювань, вимоги до відповідних умінь і навичок і т. ін.

Отже, важливим результатом освітнього процесу педагогічного ВНЗ є формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців, яку доцільно характеризувати в широкому сенсі як комплексне становлення і вияв їхньої мовно-комунікативної, соціальної, інтелектуальної, культурної, інформаційно-технологічної і життєвої компетентностей. Єдиним ефективним шляхом відпрацювання соціокультурної компетентності майбутнього вчителя початкової школи є створення у ВНЗ якісного соціокультурного середовища, що передбачає обов'язкове дотримання соціокультурних вимог до професійної підготовки. Наразі цей процес має відбивати провідні положення соціокультурного підходу, сприяти комплексному формуванню лінгвометодичної та соціокультурної компетентностей випускника, і в кінцевому результаті втілюватися в лінгвометодичній культурі майбутнього вчителя початкової школи.

5. *Ресурсний* напрям призначений для ефективної підготовки майбутнього учителя початкової школи до інноваційної лінгвометодичної діяльності, стимулювання й раціонального використання при цьому особистісних ресурсів кожного з учасників педагогічного процесу.

С. Микитюк обґрунтовує необхідність активного застосування ресурсного підходу в процесі фахової підготовки вчителя так: «Нова освітня система в Україні вибудовується на засадах збереження й розвитку творчого потенціалу людини, спрямованості професійної підготовки на самовизначення, стабільно активну життєдіяльність людини в змінних соціальних умовах. Швидкоплинний розвиток інформатизованого суспільства потребує інноваційних підходів, нестандартних рішень, креативності мислення, а отже, творчої активності людини» [10, с. 54].

На слушну думку автора, основними ідеями ресурсного підходу, які мають бути враховані в підготовці майбутніх учителів до інноваційної діяльності, є такі:

- осмислене прагнення до педагогічної праці, яка задовольняє більшість індивідів; кожна особистість прагне зробити свій внесок у реалізацію освітніх цілей, у розробленні яких бере участь увесь педагогічний колектив освітнього закладу;
- більшість індивідів здатні до професійної і навчальної самостійності, творчості, відповідальності, особистого самоконтролю під час формування і використання змістово-методичного забезпечення освітнього процесу;
- першорядним завданням керівників освітніх закладів на різних рівнях організації педагогічного процесу є ефективне використання людських ресурсів; керівництво створює таку обстановку, у якій кожна людина може максимально виявити свої здібності; управлінський апарат педагогічного навчального закладу своїми діями і заходами сприяє участі членів педагогічного колективу у вирішенні важливих проблем, постійно розширюючи самостійність і самоконтроль останніх;
- кожний педагогічний працівник завдяки інноваційній діяльності може підвищити свій статус, оскільки на особистісному самодіяльному рівні найбільш повно може використати зовнішні і внутрішні ресурси [10, с. 55].

Окрім цього, результатом застосування ресурсного підходу у фаховій підготовці майбутніх учителів засобами електронної лінгвометодики має бути оновлення змісту чинних навчальних програм, підручників, посібників, розроблення авторських курсів, спецкурсів, програм практик із посиленням їх інформаційно-комунікаційною

складовою. Лише за таких умов можна забезпечити глибоке усвідомлення студентами необхідності інноваційних процесів під час опанування фундаментальних і фахових лінгвометодичних дисциплін і так само значно прискорити оновлення й підвищення ефективності їхньої майбутньої професійної лінгвометодичної діяльності на основі застосування засобів електронної лінгвометодики.

б. *Технологічний* напрям, що ґрунтується на тенденції технологізації сучасної освіти, яка полягає у дотриманні змісту і послідовності навчально-виховних етапів педагогічного процесу, що потребує особливої уваги до використання, розвитку і вдосконалення педагогічних технологій [15, с. 234]. В умовах технологічної парадигми вищої освіти викладач найчастіше виступає в ролі організатора всіх видів діяльності студента як компетентний консультант і помічник і його професійна діяльність при цьому має бути спрямована не просто на контроль знань та вмінь студентів, а й на діагностику їхньої діяльності й розвитку [18, с. 13].

Центральним поняттям технологічного підходу є «педагогічна технологія», сутність якої науковці окреслюють і як сукупність психолого-педагогічних настанов, що визначають спеціальний підхід і композицію форм, методів, способів, прийомів, засобів (схем, креслень, діаграм, карт) у навчально-виховному процесі (М. Фіцула), і як нові підходи до аналізу та організації навчального процесу (В. Шулдик) і т. ін. Узагальнюючи наявні в науці трактування цього поняття, В. Шулдик зазначає: «педагогічна технологія включає в себе дві групи питань, перша з яких пов'язана із застосуванням технічних засобів у навчальному процесі, друга — з його організацією. ... перша галузь пов'язана з реалізацією досягнень техніки в навчальних засобах, а друга — з розвитком педагогічної теорії. Об'єднувати їх повинні положення загальної теорії організації, тобто системного підходу до питань освіти» [18, с. 18–19].

Поняття «педагогічні технології» об'єднує в собі технології навчання та технології виховання особистості. І хоча застосовуються вони, безумовно, у взаємозв'язку, освітній процес ВНЗ здебільшого має відображати педагогічні технології сучасності. До основних і найбільш поширених із них належать такі: модульного навчання, розвивального навчання, особистісно-орієнтованого навчання, дистанційного навчання, проблемного навчання, інтерактивного навчання, проектного навчання, диференційованого навчання, програмованого навчання, інформаційно-комунікаційні навчальні технології, ігрові навчальні технології, технологія розвитку критичного мислення та ін.

Відтак необхідність комплексного втілення освітніх інновацій у практику педагогічної взаємодії обґрунтовує потребу в доповненні традиційного змісту фахової лінгвометодичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів дисциплінами інноваційного характеру. Крім того, викладання кожної навчальної дисципліни, особливо професійного циклу, має містити елементи технологізації начального процесу в обох його тлумаченнях: і в застосуванні апаратних засобів, і в методичній технологізації навчання. Сучасний викладач ВНЗ вже не може обійти увагою застосування електронних навчальних засобів, елементів дистанційного навчання, мережного навчального спілкування зі студентами тощо, інтегруючи при цьому обидва сенси поняття «технологізація освіти».

Методична технологізація навчально-виховного процесу полягає в застосуванні новітніх технологій навчання на заняттях у ВНЗ: інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, особистісно-діяльнісні, розвивальні і т. д. Крім того, технологічний підхід може реалізуватися через окремі прийоми, наприклад, прийом технологічних карток, що вказують студентам на основні дії, які вони мають реалізовувати в заданій послідовності для виконання певного завдання [16].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, філософсько-методологічні підвалини регламентують основні напрями й аспекти роботи з майбутніми учителями початкових класів у межах формування й розвитку в них лінгводидактичної компетентності і лінгвометодичної культури засобами електронної лінгвометодики. Серед усіх указаних методологічних підходів більше за інші відображають специфіку необхідних змін у навчальному процесі ВНЗ у зв'язку із запровадженням елементів електронної лінгвометодики як новітньої галузі методики навчання мови ресурсний і технологічний підходи. Саме в межах цих методологічно-засадничих напрямів виражаються і необхідний перегляд змісту навчальних програм, і застосування відповідних апаратних і програмних засобів, і використання при цьому спеціальних методів і прийомів навчання.

Створення методологічного підґрунтя української електронної лінгвометодики у підготовці майбутнього вчителя початкової школи у ВНЗ лише розпочато. На часі визначення наукового апарату електронної лінгвометодики як науки для опанування майбутніми вчителями й організаторами початкової освіти, формулювання провідних принципів цієї галузі науки відповідно до особливостей підготовки вчителя початкової школи, визначення психолого-педагогічних аспектів застосування засобів електронної лінгвометодики у ВНЗ та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В. І. Електронна лінгводидактика: стан та перспективи розвитку /В. І. Бадер // Освіта та педагогічна наука. — 2012. — № 2 (151). — С. 34–43.
2. Бовтенко М. А. Компьютерная лингводидактика: [учебн. пособ.] / М. А. Бовтенко. — М. : Флинта-Наука, 2005. — 215 с.
3. Вакуленко В. Педагогічна акмеологія: досягнення й проблеми / Валентина Вакуленко // Філософія освіти. — 2006. — 3(5). — С. 124–133.
4. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика : монографія / О. В. Вознюк. — Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. — 708 с.
5. Гарцов А. Д. Электронная лингводидактика в системе инновационного языкового образования : дис. д. п. н. : 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык, уровни общего и профессионального образования)» / А. Д. Гарцов / Российский университет дружбы народов. — М., 2009. — 534 с.
6. Дідук-Ступ'як Г. І. Філософські концепти лінгвометодичної технології «інтеракція різнотипових підходів до вивчення української мови» [Електронний ресурс] / Г. І. Дідук-Ступ'як // Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник Донбасу». — № 2 (22), 2013. — Режим доступу до журналу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
7. Залізник Н. Нео-прагматизм і критична педагогіка у підготовці майбутнього вчителя до освітньо-виховної діяльності у громаді в США /Н. Залізник // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. — 2007. — Вип. 22. — С. 268–273.
8. Костікова І. І. Теоретико-методичні засади комп'ютерної лінгвометодики / І. І. Костікова. — Вінниця : «Поділля 2000», 2007. — 240 с.
9. Мараховська Н. В. Застосування герменевтичного методу в процесі навчання іноземної (англійської) мови у ВНЗ з метою формування професійної ідентичності майбутніх учителів іноземної мови [Електронний ресурс] / Н. В. Мараховська / Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — № 953. — С. 173–179. — Режим доступу до журналу: www-foreign.univer.kharkov.ua/ua/nauka/vistnuk/953.pdf
10. Микитюк С. О. Ресурсний підхід у підготовці майбутніх учителів до інноваційної діяльності / С. О. Микитюк // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2011. — № 4. — С. 54–61.
11. Морська Л. І. Дидактичні основи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій в професійній діяльності /Л. І. Морська [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1868/1/08mlitpd.pdf>.

12. Остапенко Н. М. Теоретичні і методичні засади формування лінгводидактичної компетентності у майбутніх учителів української мови і літератури : дис. ... д. п. н. : 13.00.02 — теорія та методика навчання (українська мова) / Н. М. Остапенко / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — К., 2010. — С. 132.
13. Побірченко О. Теоретичний аналіз підготовки вчителя сучасної початкової школи / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірн. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / О. Побірченко / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін. — Вип. 20. — К., 2007. — С. 40–45.
14. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, Г. И. Чижакова. — М. : Издательский центр "Академия", 2003. — 192 с.
15. Фіцула М. М. Педагогіка :[навч. посіб.] / М. М. Фіцула. — 3-тє вид., стер. — К. : Академвидав, 2009. — 560 с.
16. Хижняк І. Технологічні картки як ефективний прийом підвищення якості самостійної роботи магістрантів із електронної лінгводидактики / І. Хижняк /Лінгводидактика : теорія, методика, досвід : збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Бадер]. — Вип. 3. — Слов'янськ : Вид-во ДВНЗ «ДДПУ», 2013. — С. 137–145.
17. Шовковий В. М. Педагогічна герменевтика в контексті сучасних герменевтичних теорій // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. — 2006. — Випуск LXIV (64). — К. : КПУ імені М. П. Драгоманова. — С. 209–219.
18. Шулдик В. І. Технологічний підхід при викладанні природознавчих дисциплін у педвузі : [навч.-метод. посібник] / В. І. Шулдик. Умань : ПП Жовтий, 2012. — 310 с.

Матеріал надійшов до редакції 07.10.2014 р.

ФИЛОСОФСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭЛЕКТРОННОЙ ЛИНГВОМЕТОДИКИ В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Хижняк Инна Анатольевна

кандидат педагогических наук, доцент, декан факультета подготовки учителей начальных классов Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет», г. Славянск Донецкой области, Украина
innngen@mail.ru

Аннотация. В статье раскрываются философско-методологические подходы к формированию лингводидактической компетентности будущих учителей начальных классов в процессе их лингвометодической подготовки. На основе методологии педагогики и с учетом специфики профессионального лингвометодического образования учителя начальной школы автор выделяет основные методологические положения и описывает технологию их реализации в учебно-воспитательном процессе современного вуза. К таким основаниям отнесены компетентностный, личностно-деятельностный, системно-синергетический, социокультурный, ресурсный и технологический подходы. В русле личностно-деятельностного подхода рассматриваются герменевтический, прагматический и акмеологический компоненты, а социокультурный подход включает в себя аксиологическую составляющую.

Ключевые слова: методология; электронная лингвометодика; лингводидактическая компетентность; учитель начальных классов; профессиональная подготовка; вуз.

ELECTRONIC LINGUOMETHODOLOGY'S PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING

Inna A. Khyzhnyak

PhD (in Pedagogics), associate professor, dean of the Primary School Teachers Training Faculty
State Higher Educational Establishment "Donbas State Pedagogical University", Slovyansk, Donetsk region,
Ukraine

innngen@mail.ru

Abstract. The article reveals the philosophical and methodological approaches to the formation of linguodidactic competence of the prospective primary school teachers in the process of their linguomethodological training. Based on the methodology of pedagogy with the specific of the professional linguomethodological education of the primary school teacher the author singles out the main methodological principles and describes their implementation technology in the educational process of a modern university. These principles include competence, personal and active, systematic and synergetic, sociocultural, resource and technological approaches. Within the personal and active approach hermeneutical, pragmatic and acmeological components are considered, and sociocultural approach includes axiological component.

Keywords: methodology; electronic linguomethodology; linguodidactic competence; primary school teacher; professional linguomethodological education; university.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bader V. I. Computer Linguodidactics: Status and Prospects // *Osvita ta pedagogichnanauka*. — 2012. — № 2 (151). — P. 34–43. (in Ukrainian)
2. Bovtenko M. A. Computer Linguodidactics. — Moscow : Flinta, 2005. — 215 p. (in Russian)
3. Vakulenko V. Education acmeology: achievements and problems // *Filosofija osvity*. — 2006. — № 3 (5). — P. 124–133. (in Ukrainian)
4. Voznjuk O. V. Education Synergetics: Origins, Theory and Practice. — Zhytomyr : VydvoZhDU imeni Ivana Franka, 2012. — 708 p. (in Ukrainian)
5. Gartsov A. D. Electronic Linguodidactics in the innovative language education. — Moscow, 2009. — 534 p. (in Russian)
6. Diduk-Stup'jak Gh. I. Philosophical concepts linguomethodological technology "interaction of various approaches to the study of Ukrainian language" // *Elektronne naukove fakhove vydannja «Naukovyj visnyk Donbasu»*. — 2013. — № 2 (22). — Available from: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe (in Ukrainian)
7. Zaliznjak N. Neo-pragmatism and critical pedagogy in training future teachers up to education — № 22. — P. 268–273. (in Ukrainian)
8. Kostikova I. I. Theoretical and methodological foundations of Computer Linguomethodics. — Vinnitsa : «Podillya 2000», 2007. — 240 p. (in Ukrainian)
9. Marakhovs'jka N. V. The application of the hermeneutical method in learning foreign (English) language in universities in order to develop professional identity of future foreign language teachers // *Visnyk Kharkivskogo nacional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina*. — 2011. — № 953. — P. 173–179. Available from: www-foreign.univer.kharkov.ua/ua/nauka/vistnuk/953.pdf. http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvd_2013_2_1.pdf (in Ukrainian)
10. Mykytjuk S. O. Resource approach in future teachers training to the innovation activities // *Teorija i praktyka upravlinnja social'nymy systemamy*. — 2011. — № 4. — P. 54–61. (in Ukrainian)
11. Morska L. I. Teaching basics of preparing future teachers of foreign languages to use information technology in professional activities [online]. — Available from : <http://eprints.zu.edu.ua/1868/1/08mlitpd.pdf>.
12. Ostapenko N. M. Theoretical and methodological principles of formation of the linguodidactic competence of future teachers of Ukrainian language and literature. — Kyjiv, 2010. — 471 p. (in Ukrainian)

13. Pobirchenko O. Theoretical analysis of modern primary school teacher training // *Psykhologho-pedagoghichni problem siljskoho shkoly: zbirn. nauk. pr. Umans'kogo derzhavnogo pedagoghichnogo universytetu imeni PavlaTychyny*. — 2007. — № 20. — P. 40–45. (in Ukrainian)
14. Slastenin V. A. Introduction to pedagogical axiology. — Moscow : Izdatel'skijcentr«Akademija», 2003. — 192 p. (in Russian)
15. Ficula M. M. Pedagogy. — Kyjiv :Akademvydav, 2009. — 560 p. (in Ukrainian)
16. Khyzhnjak I. Technologic cards as the effective method of quality improvement of Master students' self-study work // *Linghvodydaktyka : teorija, metodyka, dosvid*. — 2013. — № 3. — P. 137–145. (in Ukrainian)
17. Shovkovyj V. M. Pedagogical hermeneutics in the context of contemporary hermeneutical theories // *Naukovi zapysky Nacional'nogo pedagoghichnogo universytetu imeni M. P. Draghomanova*. — 2006. — № 64. — P. 209–219. (in Ukrainian)
18. Shuldyk V. I. Technological approach in teaching natural sciences in pedagogical universities. — Umanj : PP Zhovtyj, 2012. — 310 p. (in Ukrainian)